

Wpływ transformacji ustrojowej na sytuację demograficzną państw Grupy Wyszehradzkiej

Wprowadzenie

Zjawisko transformacji ustrojowej w Europie środkowej i południowo-wschodniej nasiliło się w sposób szczególny na jesień 1989 r. Proces ten, określony mianem *jesieni ludów* bądź *jesieni narodów*¹, był spowodowany powszechnym niezadowoleniem społecznym, które wynikało z braku akceptacji dla komunistycznego sposobu sprawowania rządów. Do rychłej transformacji ustrojowej przyczyniła się również wprowadzona w latach 1985–1991 *Pieriestrojka*, czyli pomysł ówczesnego Sekretarza Generalnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR) Michaiła Gorbaczowa na to, jak zmodernizować Związek Radziecki, dokonać swoistego nowego początku, który pozwoliłby ocieplić stosunki z zachodem oraz utrzymać dominację systemu komunistycznego na terenie Związku. Finałnie jednak przyczyniło się to do rozpadu ZSRR, który rozpoczął się od ogłoszenia 16 listopada 1988 r. deklaracji suwerenności przez Radę Najwyższą Estońskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej². W ślad za Estończykami poszły inne republiki związkowe, które również wystąpiły ze związku radzieckiego, by ogłosić swoją suwerenność. 25 grudnia 1991 r. Michaił Gorbaczow podał się do dymisji, a dzień później nastąpił faktyczny rozpad ZSRR. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sytuacji demograficznej państw Grupy Wyszehradzkiej oraz zastanowienie się, czy transformacja ustrojowa w sposób znaczący wpłynęła na zmiany w tej sferze oraz czy był to jedyny czynnik tych zmian. Tekst został oparty na danych Roczników Statystycznych i Demograficznych Głównego Urzędu

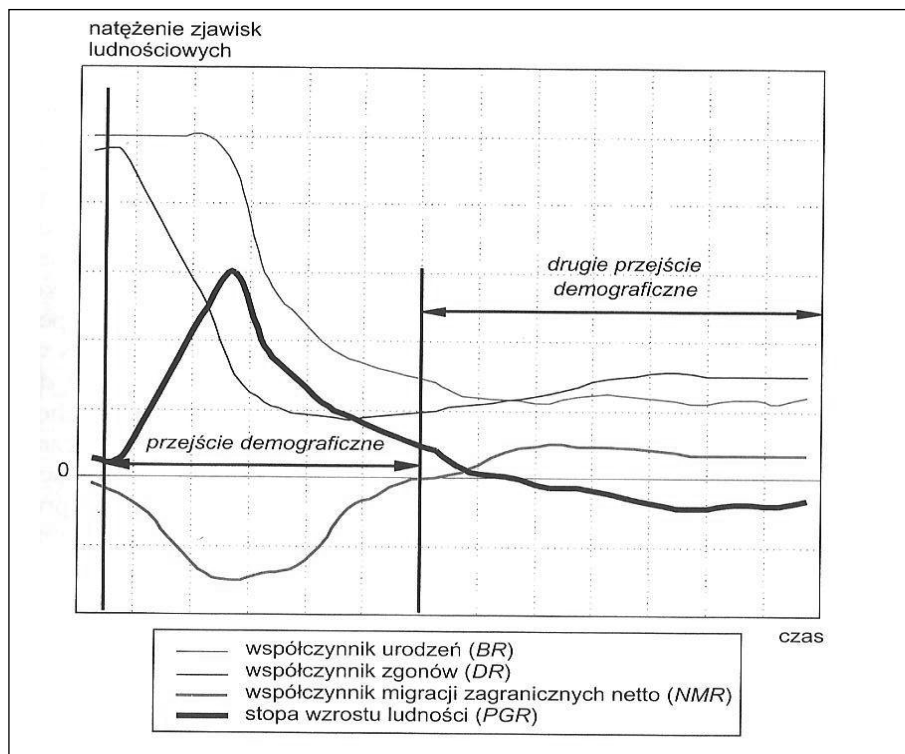
* **Adrian Moliński** – student Centrum Europejskiego UW, e-mail: a.molinski@student.uw.edu.pl.

¹ Definicja jesieni ludów opisana w Encyklopedii PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/jesien-ludow;3917771.html> (dostęp 13.02.2018).

² D.R. Marples, *Historia ZSRR. Od Rewolucji do rozpadu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 2006, s. 316–322.

Statystycznego (GUS), raportach i publikacjach Rządowej Rady/Komisji Ludnościowej³ oraz Centralnych Urzędów Statystycznych państw Grupy Wyszehradzkiej (Węgry – Központi Statisztikai Hivatal, Czechy – Český Statistický Úřad, Słowenia – Štatskiški Úrad Slovenske Republike).

W przypadku sytuacji demograficznej transformacja ustrojowa zbiegła się w czasie z tzw. drugim przejściem demograficznym⁴, koncepcją autorstwa R. Lesthaeghe oraz D. van de Kaa z 1986 r. Zjawisko to odnosi się do przemian w sferze małżeńskości i rozrodczości.

Wykres 1. Drugie przejście demograficzne

Źródło: D. van de Kaa, *Europe and its population: the long view*, w: D. van de Kaa, H. Leridon, G. Gesano, M. Okólski, *European Populations: Unity in Diversity*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht–Boston–London 1999.

³ Rządowa Rada Ludnościowa przejęła w 1997 r. zadania Rządowej Komisji Ludnościowej, istniejącej od 1974 r.

⁴ Drugie przejście demograficzne szerzej opisane w A. Janiszewska, *The Second Demographic Transition in Europe and its implications*, w: J. Dzieciuchowicz, A. Janiszewska, *Changes of Demographical Behaviour During Socio-Economic Transformation Period*, University of Łódź, Department of Spatial Economy and Spatial Planning, Łódź 2003 oraz M. Okólski, *Demografia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 144–150.

W przypadku rozrodczości, jak tłumaczy Marek Okólski, zmieniła się motywacja prokreacyjna rodziców. Wcześniej nadrzędnym celem rodziców było urodzenie dzieci oraz zapewnienie im jak najlepszej przyszłości. W wyniku drugiego przejścia demograficznego te motywacje uległy zmianie – znaczenie prokreacji i zapewnienie dziecku jak najlepszych warunków przestało być celem nadrzędnym dla rodziców, nastąpiło ograniczenie tej roli do zwykłego wspomaganie dzieci w ich przyszłych wyborach. Wzrosła też liczba osób, które zwyczajnie nie chciały mieć potomstwa. Jeżeli chodzi o małżeństwa, to wpływ na zmianę w tej sferze miały przede wszystkim zmiana sposobu myślenia par, które zaczęły odkładać zawarcie związku małżeńskiego w czasie, dynamiczny rozwój związków partnerskich, nasilający się wzrost rozwodów, co przekładało się automatycznie na zwiększenie liczby rodzin niepełnych oraz samotne życie, bez zakładania rodziny.

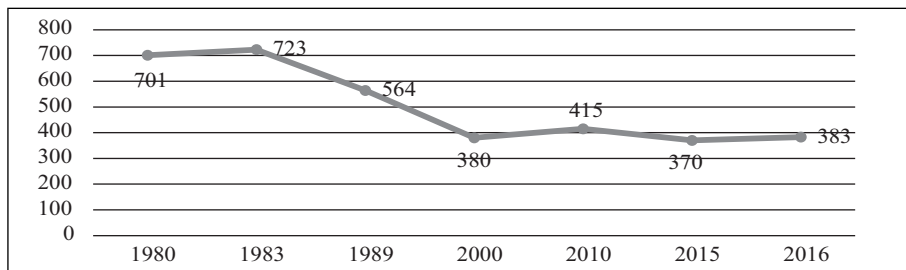
Polska

Sytuacja demograficzna Polski uległa w ostatnich dekadach znacząco pogorszeniu. Problemy tej sytuacji są złożone – w latach transformacji ustrojowej drastycznie spadła liczba urodzeń żywych. Liczba ta swój szczytowy poziom osiągnęła w 1983 r. podczas trwania drugiego po wojnie wyżu demograficznego⁵ – wyniosła ponad 700 tys. Wzrost ten był spowodowany zwiększoną liczbą kobiet w wieku produkcyjnym, które narodziły się podczas trwania wspomnianego wyżu. W późniejszym okresie liczba ta zaczęła dynamicznie spadać – do początku transformacji ustrojowej liczba urodzeń żywych spadła o prawie 19%, do poziomu 564 tys., a wraz z wejściem w nowe millenium, w 2000 r., poziom urodzeń oscylował w granicach 380 tys., co oznacza spadek powyżej 30% w latach 1989–2000. Tendencja spadkowa utrzymała się do roku 2005, w latach 2004–2009 zanotowano drobną zmianę niekorzystnej tendencji i wzrost, jednakże po tym kilkuletnim okresie znowu nastąpił regres. Pomimo niewielkiego wzrostu urodzeń żywych w 2016 r. przewidywania nie są optymistyczne – według Prognozy Ludności Głównego Urzędu Statystycznego do roku 2050 liczba urodzeń zbliży się do poziomu 250 tys.

Liczbę ludności w Polsce po II wojnie światowej cechował długo utrzymujący się wzrost. W 1980 r. liczba ta wynosiła 35 734 tys. osób. W momencie transformacji ustrojowej w 1989 r. było to 37 988 tys. osób, co oznacza wzrost względem roku 1980 o ok. 6%. Pierwszy spadek liczby ludności przypada na rok 1997, gdzie omawiana wartość

⁵ *Sytuacja demograficzna Polski*, raport opracowany przez Rządową Komisję Ludnościową (1990), Centralny Urząd Planowania, Warszawa 1990.

względem roku 1996 spadła nieznacznie – o 23 tys. osób. Spadek ten trwał nieprzerwanie przez przeszło dekadę – 2007 był ostatnim rokiem w tym przedziale, gdzie liczba ludności była niższa (38 115 tys.). Okres wzrostu nie trwał długo – zanotowano go w latach 2008–2011.

Wykres 2. Liczba urodzeń żywych w Polsce (w tys.)

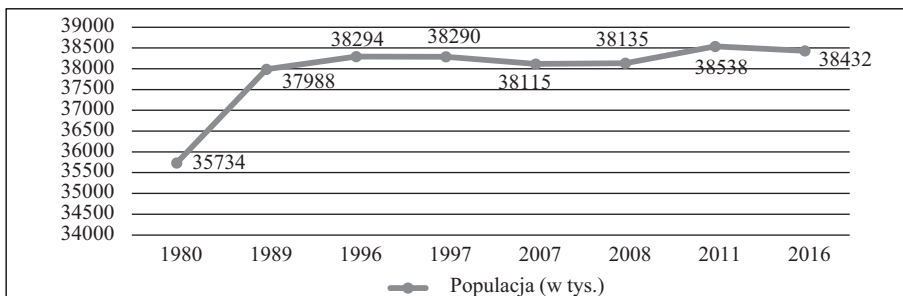
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.⁶

Od 2012 r. do najświeższych danych, czyli 2016 r., trwa spadek liczby ludności, która wynosi obecnie 38 434 tys. osób (2016)⁷. Podana liczba ludności zgodna jest z krajową definicją zamieszkania, która określona jest jako osoby mieszkające (przebywające) w gminach przez okres co najmniej 3 miesięcy. Oznacza to, że w liczbie ludności danej gminy są ujęci: stali mieszkańcy (osoby tam zameldowane lub stale mieszkające bez zameldowania) z wyjątkiem tych mieszkańców, którzy wyjechali na ponad 3 miesiące do innej gminy w kraju; osoby przybyłe z innego miejsca w kraju na okres ponad 3 miesiące. Do ludności gminy nie są zaliczani imigranci przebywający w Polsce czasowo, natomiast stali mieszkańcy Polski przebywający czasowo za granicą (bez względu na okres ich nieobecności) są ujmowani w stanie ludności danej gminy. Jest to liczba wiążąca chociażby dla subwencji, które przyznawane są gminom. Od 2013 r. istnieje również nowa definicja ludności – ludność rezydująca, jednakże nie jest ona w chwili obecnej wiążąca dla organów administracji⁸.

⁶ Wykresy o Polsce opracowane na podstawie danych z *Rocznik Demograficzny 2017* (GUS), <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2017,3,11.html> (dostęp 16.02.2018).

⁷ Dane na podstawie Rocznika Demograficznego GUS (2017).

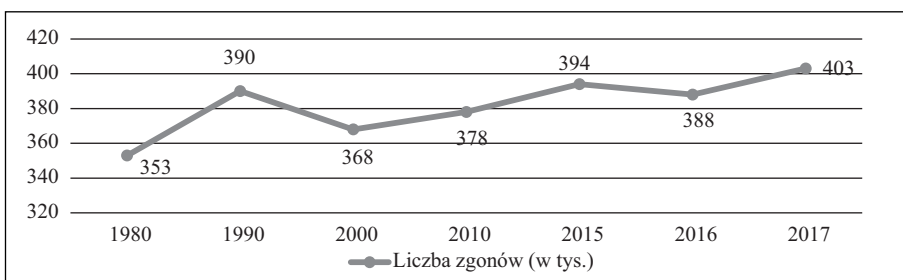
⁸ Międzynarodowa definicja zamieszkania – rezydenci (ludność rezydująca) to kategoria zamieszkania ludności opracowana na potrzeby statystyki międzynarodowej zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1260/2013 z dnia 20.11.2013 r. w sprawie statystyk europejskich w dziedzinie demografii. Do rezydentów gminy zalicza się wszystkie osoby mieszkające lub zamierzające mieszkać w tej jednostce nie krócej niż 1 rok. Oznacza to, że w liczbie rezydentów gminy ujęci są: stali

Wykres 3. Zmiana liczby ludności w Polsce w latach 1980–2016 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dużym problemem w Polsce są choroby układu krążenia oraz nowotwory. Te dwie przyczyny stanowią dziś ponad 70% wszystkich zgonów. Problem ten odbija się szerokim echem na sytuacji demograficznej Polski. Szczególnie niepokojąca jest rosnąca liczba zgonów. W 1980 r. wyniosła 353 tys. osób, dekadę później, w trakcie transformacji ustrojowej – w 1990 r. wzrosła do poziomu 390 tys. Optymistycznym wynikiem były dane za rok 2000, gdzie w porównaniu do 1990 r. w Polsce zgonów zanotowano o ok. 22 tys. mniej, jednakże liczba ta zaczęła wzrastać – w 2010 r. wzrost do poziomu 378 tys., w 2015 r. – 394 tys. zgonów, a rok później – spadek do poziomu 388 tys. Niestety, rok 2017 przyniósł znaczący wzrost liczby zgonów, która przekroczyła poziom 400 tys.⁹

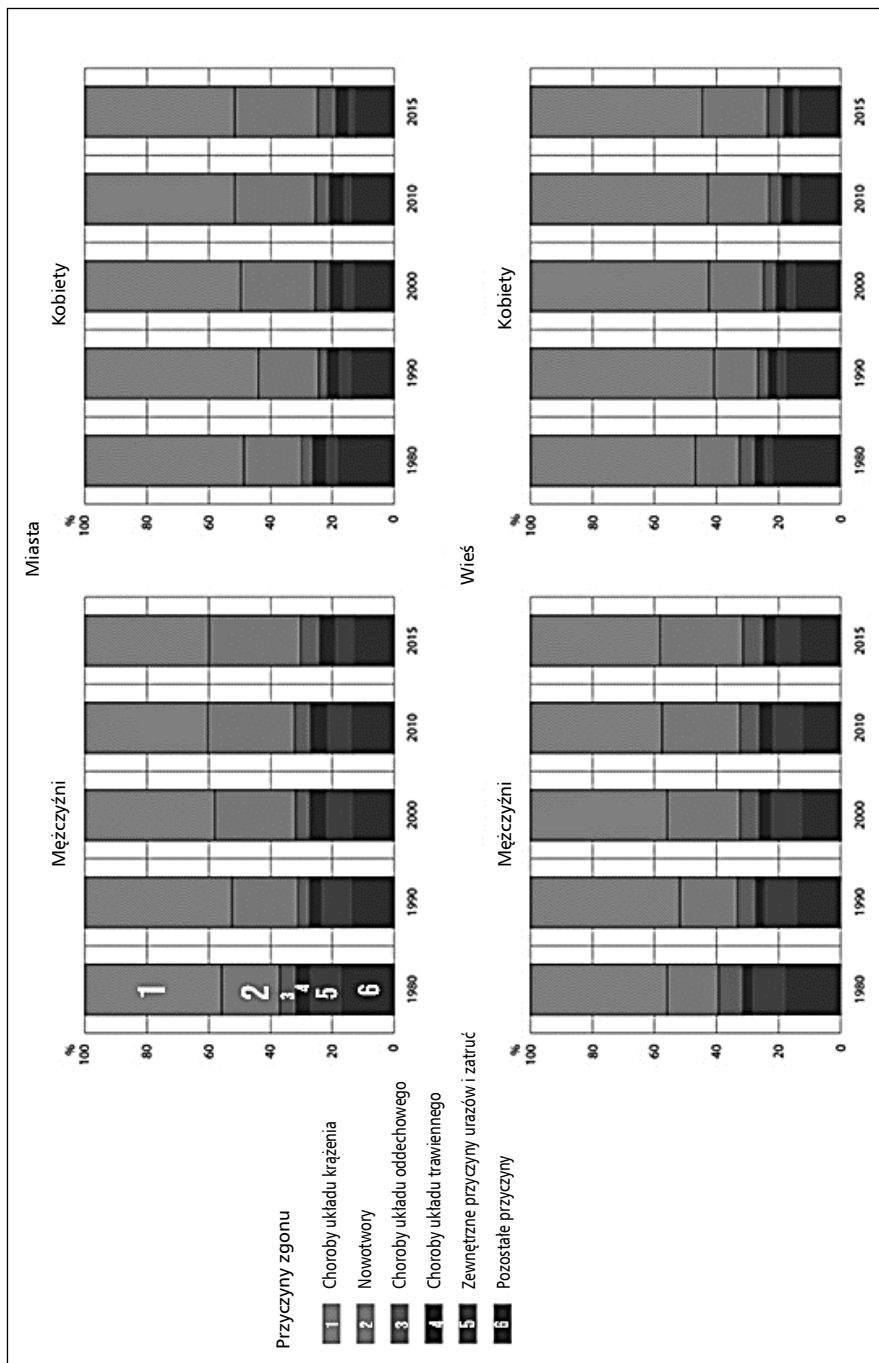

Wykres 3. Zmiana liczby zgonów w Polsce w latach 1980–2017 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

mieszkańcy (osoby tam zameldowane lub stale mieszkające bez zameldowania), z wyjątkiem tych mieszkańców, którzy wyjechali na okres co najmniej 12 miesięcy do innego miejsca w kraju lub za granicę, osoby przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (imigranci bez karty stałego pobytu) na okres co najmniej 12 miesięcy.

⁹ Dane na podstawie Rocznika Statystycznego GUS (2017) oraz „Biuletynu Statystycznego GUS”, nr 1/2018.

Wykres 4. Zgony według wybranych przyczyn

Źródło: Atlas Demograficzny GUS.

Węgry

Sytuacja demograficzna Węgier nie pokrywa się z tradycjami, które panują w tym państwie¹⁰. Pomimo tego, że mieszkańcy tego kraju podchodzą w sposób tradycjonalistyczny do kwestii takich wartości, jak: rodzina, małżeństwo, macierzyństwo, to jednocześnie borykają się z problemem natury pronatalistycznej – wskaźnikiem dzietności na poziomie odległym od prostej zastępowalności pokoleń (2,1) – 1,45¹¹. Wskaźnik ten spadł wyraźnie od początku transformacji ustrojowej – w 1989 r. wynosił 1,82. Prosta zastępowalność pokoleń u naszych sąsiadów możemy zaobserwować po raz ostatni w 1977 r., gdy wskaźnik osiągnął poziom 2,15.

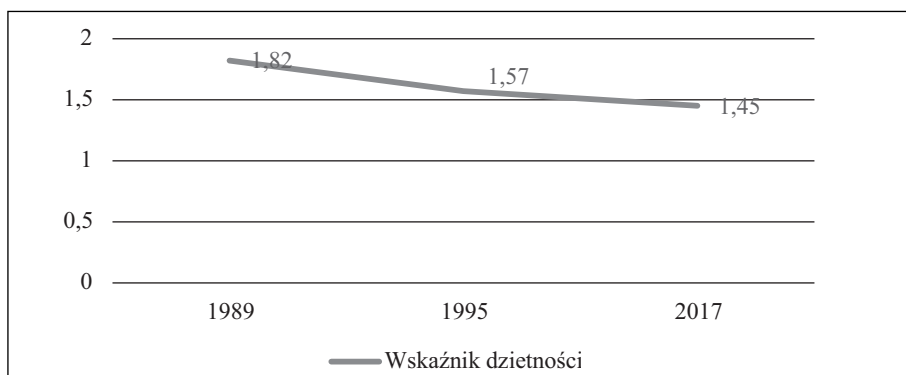
W przypadku liczby urodzeń Węgry swój szczyt osiągnęły kilka lat po I wojnie światowej, gdzie parametr ten na tamte czasy wynosił 255 tys. Sytuacja kwestii pronatalistycznych w tym kraju w latach 1918–1979 była pozytywna – przez ponad pół wieku Węgry tylko w jednym roku (1945) zanotowały ujemny przyrost naturalny. Taki stan rzeczy zmienił się u schyłku komunizmu, wraz z początkiem lat 80. XX w. – wtedy właśnie w 1980 r. liczba urodzeń spadła do poziomu 148 tys., a liczba zgonów wzrosła o prawie 10 tys. Od tego momentu Węgry notują konsekwentny spadek przyrostu naturalnego, co skutkuje tym, że dodatniego bilansu urodzeń i zgonów nie było w tym państwie od prawie 40 lat. Co więcej, ciężko doszukiwać się jakiegos pozytywu – w 2016 r. liczba urodzeń żywych wyniosła nieco ponad 90 tys., co przy liczbie zgonów w tym samym roku, która oscyluje na poziomie prawie 130 tys., wygląda niepokojąco.

Problemem jest również kurcząca się populacja Węgier. Od końcówki lat 40. ubiegłego wieku węgierska populacja wzrastała w sposób regularny przez prawie pół wieku – od poziomu 9205 tys. osób w 1949 r., wzrost wynosił mniej więcej 30–50 tys. osób rocznie, osiągając swój szczyt na początku lat 80. – gdy liczba mieszkańców oscylowała w granicach 10 700 tys. Wszystko zaczęło się zmieniać od początków transformacji ustrojowej – rok 1983 przyniósł pierwszy zauważalny spadek liczby ludności (spadek do poziomu 10 671 tys.), a w 1989 r. na początku *jesieni ludów* liczba ludności spadła – po raz pierwszy od prawie 20 lat – do poziomu nieco ponad 10 400 tys. Tendencja spadkowa z tego okresu utrzymała się do dziś – po-

¹⁰ Patrz: wypowiedź dr Marietty Pongracz-Tiborne, przedstawicielki węgierskiego Instytutu Badań Demograficznych w Budapeszcie, podczas organizowanego przez Rządową Radę Ludnościową II Kongresu Demograficznego, opublikowana w: A. Potrykowska, Z. Strzelecki, *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna. Sesja Inauguracyjna*, t. I, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2012.

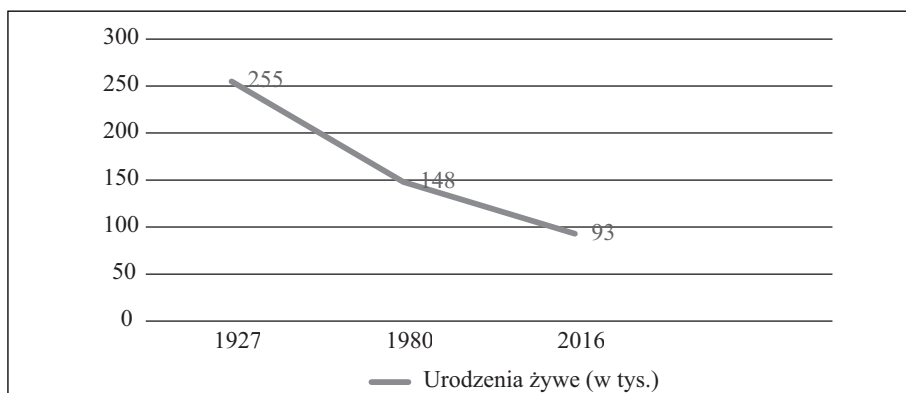
¹¹ Central Intelligence Agency (CIA), *The World Factbook, Country Comparison: Total Fertility Rate*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (dostęp 15.02.2018).

pulacja Węgier w 2017 r. wyniosła 9830 tys. osób. Wnioski nie są optymistyczne – jeśli ta tendencja się utrzyma, Węgry w niedalekiej przyszłości cofną się pod względem demograficznym do lat 40. To dowodzi temu, że prowadzona przez Viktora Orbána polityka pronatalistyczna nie jest aż tak efektywna, co ma też związek z polityką obecnego polskiego rządu, który czerpie wzorce również z polityki węgierskiej.

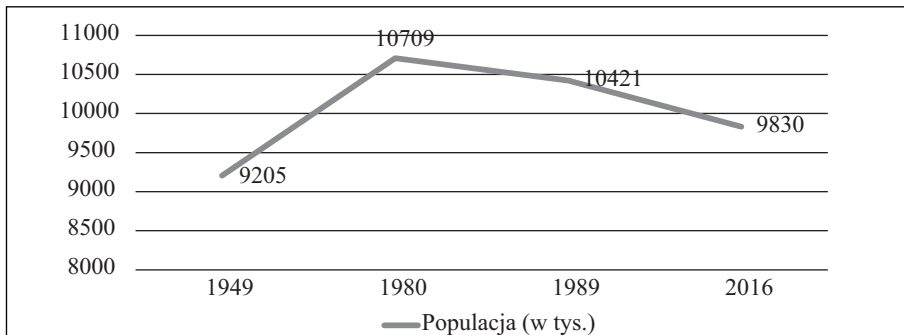
Wykres 5. Zmiana wskaźnika dzietności od początku transformacji ustrojowej do współczesności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The World Factbook CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2127rank.html> (dostęp 15.02.2018).

Wykres 6. Urodzenia żywe na Węgrzech (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Magyar Statisztikai Evkonyv 2016, Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Budapest 2017 (Węgierski Rocznik Statystyczny), s. 2–3.

Wykres 7. Zmiana populacji Węgier (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Magyar Statisztikai Evkonyv 2016, Központi Statisztikai Hivatal (KSH), Budapest 2017 (Węgierski Rocznik Statystyczny), s. 2–3.

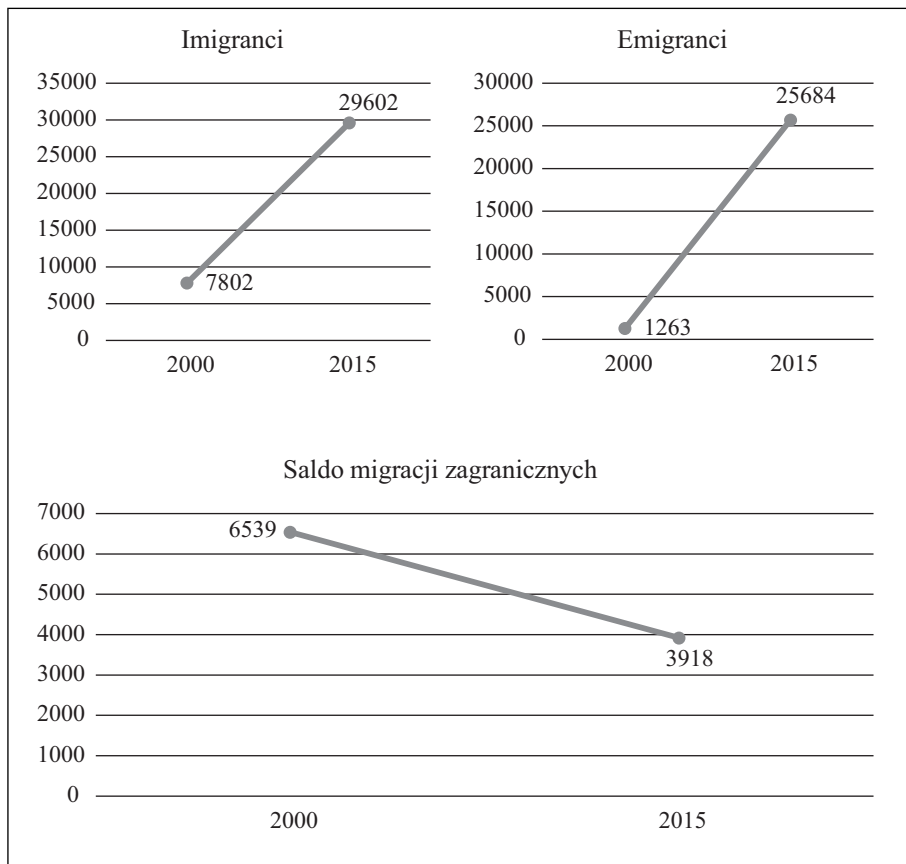
Czechy

Republika Czeska jest krajem, w którym nie było w przeszłości określonej jako takiej koncepcji polityki demograficznej¹². Wpływ na przemiany w procesach demograficznych wywierano w tym kraju przez politykę zdrowotną i migracyjną – unowocześniono oraz zreformowano system opieki zdrowotnej, zwiększono również nakłady na opiekę medyczną, co przyczyniło się do wzrostu średniej długości życia w ostatnich 15 latach o ok. 5 lat (76,2 dla mężczyzn i 82,1 dla kobiet)¹³. Co do migracji, to w tym państwie zanotować możemy dodatnie saldo migracji – częściej to migranci przyjeżdżają do Czech, by podjąć prace, niż mieszkańcy emigrują szukać „lepszego bytu”. Saldo migracji jako takie jest w dzisiejszych czasach niższe niż 15 lat temu, jednakże cały czas utrzymuje się na poziomie dodatnim – w 2000 r. wynosiło +6539 (7802 imigrantów, 1263 emigrantów), w 2015 r. wskaźnik salda migracji plasował się na poziomie +3918 (29602 imigrantów, 25684 emigrantów). Ciężko przewidzieć, jak bardzo zmieniają się te wskaźniki w przyszłości w świetle wydarzeń politycznych w Republice Czeskiej (zwycięstwo Miloša Zemana w wyborach, utrzymanie władzy na drugą kadencję), jednakże nie zapowiada się, aby w kwestii migracji sytuacja uległa pogorszeniu w najbliższych latach. Do tego Zeman w swoim orędziu noworocznym kategorycznie zaprzeczył, że

¹² Patrz: wypowiedź prof. Jiriny Kocourkovej, przedstawicielki Uniwersytetu Karola w Pradze, podczas organizowanego przez Rządową Radę Ludnościową II Kongresu Demograficznego, opublikowana w A. Potrykowska, Z. Strzelecki, *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna. Sesja Inauguracyjna*, t. I, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2012.

¹³ Dane według Statisticka Rocenka Ceske Republiky, Český Statistický Úřad, 2017.

wpuści uchodźców w ramach unijnego planu relokacji – co jednak w kwestii sytuacji demograficznej nie ma większego znaczenia (w ramach planu relokacji Czesi mają przyjąć ok. 3 tys. uchodźców, taka liczba w przedmiocie statystyki nic nie zmienia).

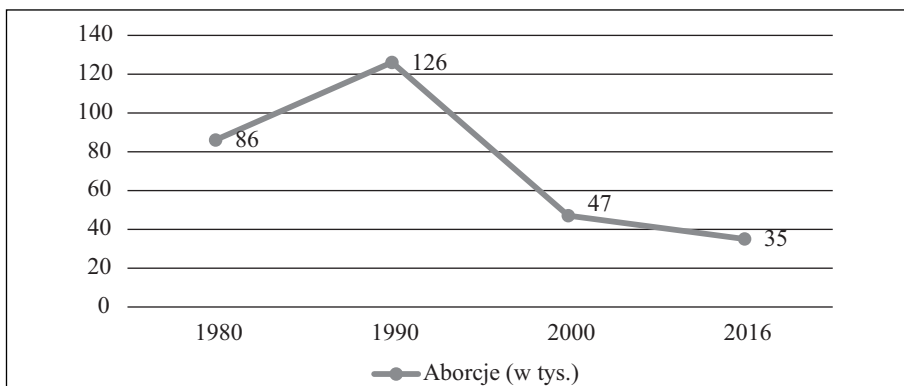

Wykres 8. Migracje zagraniczne w Republice Czeskiej (2000–2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznik Demograficzny 2017 (GUS), <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2017,3,11.html> (dostęp 16.02.2018), s. 508.

W przypadku liczby urodzeń zauważyć możemy również wpływ przemian ustrojowych na ten wskaźnik – w 1980 r. liczba urodzeń żywych wynosiła 153 tys. – był to ostatni rok, gdy liczba ta plasowała się na takim poziomie. W 1989 r. liczba ta była zauważalnie niższa – 128 tys. urodzeń. Co ciekawe, rok później – być może w wyniku euforii po upadku komunizmu, w 1990 r. liczba urodzeń wzrosła do 130 tys. – był to jeden z niewielu

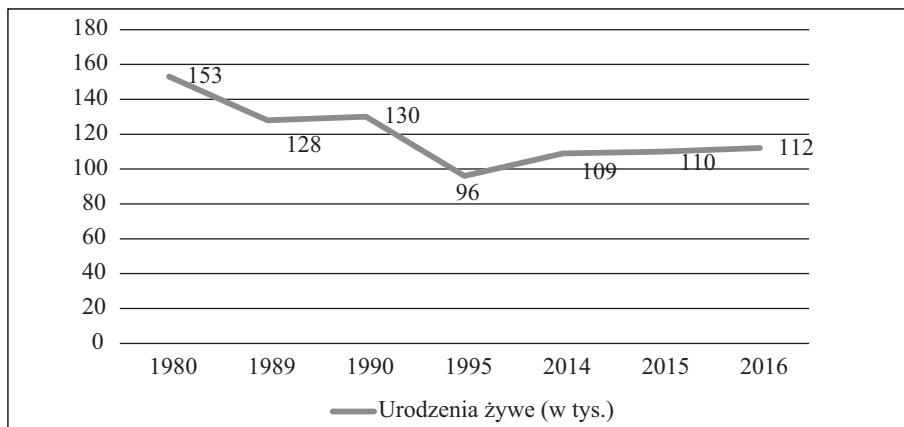
okresów, w którym zanotowano wzrost liczby urodzeń w Czechach (po 1989 r. wzrost zanotowano tylko w trzech krótkich okresach czasowych – 1989–1990, 1999–2000, 2005–2008, oraz od 2014 r.). W późniejszym czasie nastąpił wyraźny regres – w 1995 r. liczba urodzeń żywych po raz pierwszy spadła poniżej 100 tys. (96 tys.), i spadek ten utrzymywał się nieprzerwanie (poza latami wymienionymi wyżej) aż do 2014 r. – obecnie zaobserwować możemy tendencję wzrostową¹⁴. Co ciekawe, liczba urodzeń wzrasta pomimo faktu, że w Czechach jest bardzo łatwy dostęp do aborcji – zabiegi aborcyjne u naszych sąsiadów wykonywane są legalnie, bez udzielania żadnych informacji oraz powodów swojej decyzji o usunięciu ciąży – zabieg ten kosztuje niecałe 400 euro. Czechy są przykładem, który obala mit, którym często posługiwano się w naszym kraju – legalny i łatwy dostęp do aborcji wpływa na zwiększenie liczby usuwanych ciąży. Nic bardziej mylnego – aborcję na życzenie wprowadzono w Czechach w drugiej połowie lat 80. XX w. Od wprowadzenia ustawy w życie liczba przeprowadzonych zabiegów aborcyjnych spadła trzykrotnie. Sytuacja ta jest wynikiem dobrze przemyślanej edukacji seksualnej i dostępności do nowoczesnych form antykoncepcji – państwo to może się poszczycić jednym z niższych współczynników dokonanych aborcji w Europie.

Wykres 9. Liczba legalnych aborcji w Czechach w latach 1980–2016 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Statisticka Rocenka Ceske Republiky, Český Statistický Úrad*, 2017, s. 138.

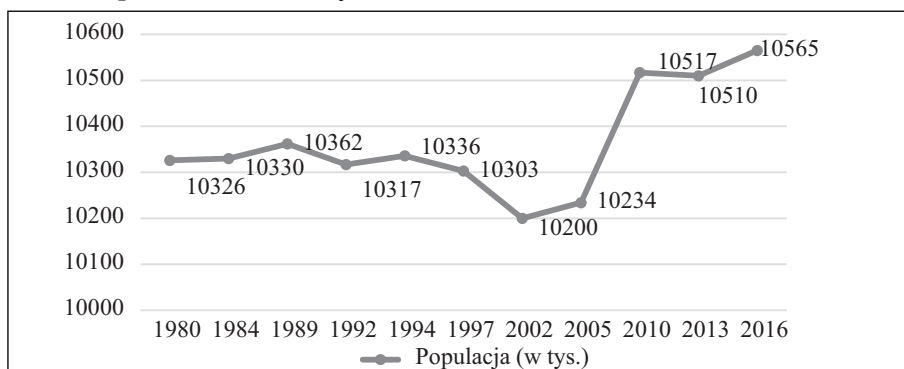
¹⁴ Dane według *Statisticka Rocenka Ceske Republiky, Český Statistický Úrad*, 2017.

Wykres 10. Urodzenia żywe w Czechach (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statisticka Rocenka Ceske Republiky, Český Statistický Úřad, 2017, s. 137.

Liczba ludności Republiki Czeskiej jest relatywnie stała, od lat 80. XX w. nie było poważnego ubytku ani znaczącego wzrostu. W 1980 r. przed zmianami ustrojowymi liczba ta wynosiła 10 326 tys. osób. Do czasu upadku komunizmu następował stały wzrost ludności – w 1989 r. utrzymywał się na poziomie 10 362 tys. Do czasów dzisiejszych, gdy analizujemy liczbę ludności w Czechach, wyróżnić możemy następującą tendencję – populacja spada na kilka lat, by na rok–dwa znów wzrosnąć, po którym to wzroście następuje kolejny chwilowy spadek. Przez ostatnie prawie cztery dekady nie zanotowano liczby ludności niższej niż 10 200 tys. osób. Tendencje te dobrze widać na wykresie. W 2016 r. zanotowano liczbę ludności na poziomie 10 565 tys.

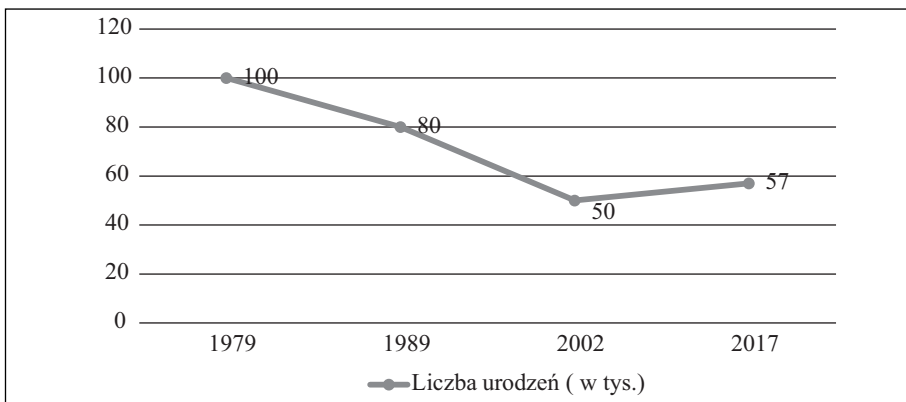

Wykres 11. Zmiana populacji w Republice Czeskiej w latach 1980–2016 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statisticka Rocenka Ceske Republiky, Český Statistický Úřad, 2017, s. 126.

Słowacja

Słowacja jest najmniejszym pod względem liczby ludności krajem Grupy Wyszehradzkiej. Ciekawy jest fakt, że od 1919 r. tylko w okresie trzech lat, tj. w latach 2001–2003, zanotowano tam ujemny przyrost naturalny. Nie oznacza to jednak, że sytuacja demograficzna tego kraju jest bezproblemowa – w Słowacji w latach transformacji ustrojowej zanotowano duży spadek liczby urodzeń, co przy liczbie zgonów oscylującej w podobnych granicach od wielu lat przełożyło się na znaczący spadek przyrostu naturalnego. Jeszcze w roku 1979, na dekadę przed upadkiem komunizmu, liczba urodzeń wynosiła ponad 100 tys. Do 1989 r. zanotowano spadek do poziomu 80 tys. Najmniej dzieci urodziło się w 2002 r. – 50 tys., co oznacza dwukrotnie niższą liczbę urodzeń względem roku 1979. Do 2017 r. wskaźnik rzadko kiedy wzrastał do poziomu powyżej 60 tys. – najnowsze dane za rok poprzedni wskazują liczbę urodzeń na poziomie 57 tys., co wciąż, biorąc pod uwagę przełom lat 80. i 90. XX w. – jest liczbą niską.

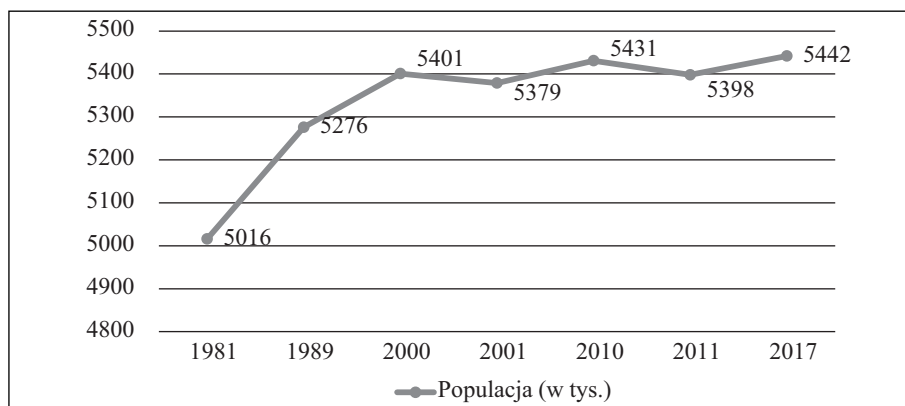

Wykres 12. Liczba urodzeń żywych na Słowacji w latach 1979–2017 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Statisticka Rocenka Slovenskej Republiky*, *Statistický Úrad Slovenskej Republiky*, Veda 2016, s. 82.

W przypadku populacji od 1981 r. zaobserwować możemy stałe utrzymanie się liczby mieszkańców na poziomie powyżej 5000 tys. osób, bez drastycznych zmian w populacji. Na początku transformacji ustrojowej w 1989 r. ludność Słowacji liczyła 5276 tys. Wzrost populacji notowano aż do 2001 r., gdy liczba ludności spadła względem poprzedniego roku o 21 tys. osób. W następnych latach jednak liczba ta wzrastała stale, aż do 2011 r. (spadek o 33 tys. osób względem 2010 r.). Od czasu tego chwilowe-

go spadku populacja Słowacji stale rośnie – utrzymując się w roku 2017 na poziomie 5442 tys.

Wykres 13. Zmiana populacji na Słowacji w latach 1980–2017 (w tys.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Statistická Rocenka Slovenskej Republiky, Štatistický Úrad Slovenskej Republiky, Veda 2016, s. 63–65 oraz World Population Review, <http://worldpopulationreview.com/countries/slovakia-population> (dostęp 29.05.2018).

Podsumowanie

W przypadku sytuacji demograficznej państw Grupy Wyszehradzkiej widoczny jest wpływ zjawiska transformacji ustrojowej, upadku komunizmu w Europie. Nie jest to jednak jedyna przyczyna zmian w demografii tych państw – przemiany geopolityczne w Europie zbiegły się ze zjawiskiem drugiego przejścia demograficznego, które to wpłynęło na postrzeganie przez ludzi takich kwestii, jak rodzicielstwo, rola rodzica w wychowaniu dzieci, liczba posiadanych dzieci czy wiek, w którym para decyduje się na potomka. Państwa Grupy Wyszehradzkiej stoją przed ogromnym wyzwaniem, jak dostosować politykę ludnościową, pronatalistyczną strategię demograficzną do wyzwań, jakie niosą ze sobą problemy starzenia się społeczeństwa, spadającej liczby dzietności, zmiany w mentalności ludzi, którzy czasem w ogóle nie decydują się na powiększenie swojej rodziny, problemy chorób kardiologicznych oraz nowotworowych, które pomimo tego, że medycyna rozwija się z dnia na dzień, znacząco wpływają na umieralność obywateli, często w młodym wieku. Wyzwaniem będzie również w przypadku Polski kwestia migracji zewnętrznych, gdzie ogromna liczba obywateli wyemigrowała po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej w 2004 r., w głównej mierze do Wielkiej Brytanii i Niemiec po otwarciu niemieckiego rynku pracy dla Polaków w 2011 r. Utracony

kapitał ludzki oraz fakt, że wiele osób decyduje się właśnie tam założyć rodzinę i spłodzić dzieci z powodu korzystnych ofert pracy oraz pakietu socjalnego na wysokim poziomie, to wielka strata dla nas, ponieważ te matki rodzące dzisiaj dzieci w innych państwach mogłyby pozytywnie wpłynąć na sytuację demograficzną naszego kraju. Jednym z priorytetów rządu powinna być odpowiednio przemyślana polityka. Przemyślana w taki sposób, że ten zmarnowany kapitał ludzki będzie chciał do naszego kraju powrócić.

Bibliografia

- Atlas Demograficzny Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2017.
- „Biuletyn Statystyczny GUS”, nr 1/2018.
- Central Intelligence Agency (CIA), *The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.
- Dzieciuchowicz J., Janiszewska A., *Changes of Demographical Behaviour During Socio-Economic Transformation Period*, University of Łódź, Department of Spatial Economy and Spatial Planning, Łódź 2003.
- Magyar Statisztikai Evkonyv*, KSH, 2016.
- Marples D.R., *Historia ZSRR. Od Rewolucji do rozpadu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 2006.
- Okólski M., *Demografia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Potrykowska A., Strzelecki Z., *Polska w Europie – Przyszłość demograficzna. Sesja Inauguracyjna*, t. I, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2012.
- Rocznik demograficzny Głównego Urzędu Statystycznego*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2017.
- Statistická Rocenka Ceske Republiky*, Český statistický úřad, 2017.
- Statistická Rocenka Slovenskej Republiky*, Štatistický úrad Slovenskej republiky, Veda 2016.
- Strzelecki Z., *Demographic problems of Poland before the Accession to the European Union*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2003.
- Strzelecki Z., Szymborski J., *Zachorowalność i umieralność na choroby układu krążenia a sytuacja demograficzna Polski*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2015.
- Sytuacja demograficzna Polski*, raport opracowany przez Rządową Komisję Ludnościową (1990), Centralny Urząd Planowania, Warszawa 1990.

Słowa kluczowe: Grupa Wyszehradzka, depopulacja, demografia

Key words: Visegrad Group, Depopulation, Demography

The Impact of Political Transformation on the Demographic Situation of the Visegrad Group Countries

Abstract

The main aim of the paper is to present the demographic situation of countries, which are members of the Visegrad Group, and how big was the influence of political transformation on it, after the United States of Soviet Russia's collapse in 1991. To analyze this, there were used data from Central Statistical Office of all V4 countries. Demographic situation is very important part of policy, which is often neglected by authorities. It is necessary to undertake some actions, to stop depopulation process not only in V4 countries, but also in all Europe. Political transformation is not only factor, which determines that situation – it is *the second demographic transition* theory, which had impact on people's perception on building the family. Our future and future of our "successors" – sons, daughters, granddaughters and grandsons depends on stable demographic situation – it is worth to discuss about this problems.